

پدیدارشناسی تفسیری چالش‌های فرهنگی-اجتماعی رسانه‌های غیر ایرانی در

ترویج و گسترش منکرات در کشورهای اسلامی با تاکید بر ایران

محسن کردلو^۱، امیر مرادی^۲

^۱ آموزش و پرورش استان البرز (نویسنده مسئول (mohsenkordlo@yahoo.com)

^۲ استادیار دانشگاه فرهنگیان استان کرمانشاه

چکیده

هدف پژوهش حاضر، پدیدارشناسی تفسیری چالش‌های فرهنگی-اجتماعی رسانه‌های غیر ایرانی در ترویج و گسترش منکرات در کشورهای اسلامی (با تاکید بر ایران) و ارائه راهکارهایی (با استفاده از قرآن و احادیث) جهت رفع این چالش‌ها است. برای درک تجربه زیسته افراد، از روش نمودشناسی (پدیدارشناسی) تفسیری و از روش تحلیل محتوا جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شده است. نمونه‌های پژوهش حاضر شامل ۱۰ نفر هیات علمی دانشگاه و ۸ معلم هستند که حداقل یک سال از رسانه‌های غیر ایرانی (فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) استفاده می‌کنند. داده‌ها از راه مصاحبه ژرف نیمه ساختار یافته جمع‌آوری و سپس به روش ون منن تحلیل شدند. بر بنیاد یافته‌های پژوهش، مهمترین چالش‌های فرهنگی-اجتماعی رسانه‌های غیر ایرانی عبارتند از: سست شدن بنیان خانواده و تغییر ساختار دینی آن، تضعیف باورهای دینی و تاکید بر دنیاگرایی، رشد و گسترش اباحه‌گری اعتقادی و عملی، بحران هویت و جایگزینی هویت زایی در مقابل هویت سازی در بین کاربران، هرزه نگاری جنسی و غیره؛ و در ادامه نیز راهکارهای عملی با استفاده از آیات و احادیث جهت مقابله با چالش‌های بیان شده، ارائه گردیده است.

کلید واژه‌ها: چالش‌های فرهنگی - اجتماعی، منکرات، رسانه‌ها، پدیدارشناسی تفسیری، راهکارهای عملی..

۱- مقدمه

جوهره اصلی تمدن و فرهنگ در عصر حاضر، ترکیبی از فناوری، نظام‌ها یا ارتباطات جهانی است. گسترش چشمگیر ارتباطات و توسعه بی‌سابقه‌ی فناوری‌های نوین ارتباطی و تغییر شیوه‌های ارتباطی در بین افراد جامعه، همگی از مشخصات جامعه‌ی کنونی است و استفاده از این رسانه‌های نوین شرط لازم برای تغییر ساختار و ارتقای جایگاه در جوامع است. فناوری‌های نوین ارتباطی از جمله اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی با رشد گسترده‌ی خود، تغییر بسیاری را در ساختار جوامع فراهم آورده‌اند. "در واقع به تناسب بهره‌مندی از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی و تعامل بین مردم و تبادل اطلاعات و دسترسی جامعه به این فرایند، تغییرات اجتماعی شتاب و شدت بیشتری گرفته است" (گریپن‌برگ، ۱، ۲۰۰۵: ۲). امروزه برخی از شبکه‌های ماهواره، فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت و دیگر فناوری‌های نوین از جمله راه‌های ارتباطی هستند که به صورت گسترده توسط افراد جامعه در ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: "وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ" (سوره ابراهیم، آیه ۴) "ما هیچ پیامبری را، جز به زبان قومش، نفرستادیم" و امروز فضای مجازی، زبان افراد جامعه است و بسیاری از اطلاعات در این فضا رد و بدل می‌شود.

غالب اندیشمندان بر این نظر توافق دارند که فناوری گرچه ابزار است اما بی‌طرف و محیطی نیست؛ چرا که در کنار رهاوردهای بی‌نظیر خود، آثار و پیامدهای ناخوشایندی نیز داشته است (کاستلز، ۱۳۸۰). این شبکه‌ها و نرافزارها در کشور ایران به دلیل احساس آزادی در شبکه‌ها و یال‌های آزاد، سهولت دسترسی، تنوع و تکثر پیام، مخاطب محوری و احساس حضور مؤثر کاربر در فضای شبکه و برنامه، بازنمایی خود تعریف شده، هزینه‌ی اندک و ... توانسته‌اند بیش از سایر رسانه‌های مجازی توجه مخاطبان را به خود جلب کنند. استفاده و شیفتگی به این رسانه‌های نوین، برای جامعه ایرانی - که به لحاظ تاریخی، سیاسی، اجتماعی و نظام فرهنگی حاکم، ویژگی‌های خاصی دارد- اثرات و پیامدهای ناشناخته‌ی گوناگون خواهد داشت؛ اثراتی که به لحاظ ویژگی خاص این فناوری‌ها، نبود شناخت دقیق ظرفیت‌های آنها برای جامعه ایرانی و استفاده‌ی بی‌محابا و تقلیدی امروزه کمتر به چشم می‌آید (خجیر، ۱۳۹۶) و به تعبیر دوگان ۲ اثرات بلندمدتی در جامعه دارد که می‌تواند جامعه را مبتلا به توموری کند که ذره ذره بافت فرهنگی و اجتماعی جامعه را به اضمحلال بکشد (دوگان، ۲۰۱۵: ۸).

---

1. Gripenberg

2. Duggan

با گذشت زمان استفاده و تاثیرپذیری از رسانه‌های غیر ایرانی (اینترنت، ماهواره، شبکه‌های مجازی اجتماعی و ...) که معمولاً محصول کشورهای غربی بوده رو به افزایش است و این رسانه می‌تواند تمام قلمرو فعالیت‌های انسانی را تحت تاثیر قرار دهد. بروز آسیب‌های این رسانه‌ها می‌تواند تاثیر مخربی در ترویج و گسترش منکرات در جامع اسلامی بخصوص ایران داشته باشد. قرآن کریم نیز به مومنان می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ». در مقابل دشمن هر چه می‌توانید ابزار و امکانات آماده کنید (سوره انفال، آیه ۶۰). در حال حاضر دشمن از ابزار فضای مجازی برای نفوذ و سیطره و سلطه فرهنگی، اجتماعی و غیره استفاده می‌کند، مسلمانان نیز باید از این فضا برای تبلیغ و ترویج اسلام و معارف قرآن و اهل بیت (ع) استفاده کنند. زیرا در عصر حاضر که عصر انفجار اطلاعات و ارتباطات نام گرفته است، پاک کردن صورت مساله و فرار از آن نه تنها پایان رسالت و مأموریت نیست؛ بلکه عدم استفاده از فرصت‌های پیش رو است. لذا اصل مصونیت بخشی، راهکار مهمی است که می‌تواند ما را در برابر آسیب‌های رسانه‌ها حفظ کند. به همین دلیل، برنامه‌ریزی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش چالش‌های نوظهور این رسانه‌ها لازم و ضروری می‌نماید. در احادیث نیز آمده است: "الْفُرْصَةُ سَرِيعَةُ الْقَوْتِ بَطِيئَةُ الْعُودِ". فرصت زود می‌رود و دیر می‌آید و چه بسا اصلاً به دست نیاید (بحار الانوار، ج ۷۸: ۱۱۳)، و "بَادِرِ الْفُرْصَةَ قَبْلَ أَنْ تَكُونَ غَصَّةً". پس پیش از آنکه غصه بخورید از آن بهره بگیرید. (نهج البلاغه، نامه ۳۱). از سوی دیگر استفاده از رسانه‌ها باید تابع قوانین مترقی دینی باشد؛ چراکه خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: "وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ". خویشتن را به دست خود به هلاکت نیفکنید" (سوره بقره، آیه ۱۹۵) و استفاده بدون ضابطه از فناوری‌های نوین ارتباطی می‌تواند برای انسان عواقب ناشایستی به وجود آورد که در زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد. بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد پژوهش‌هایی مشابهی با عنوان پژوهش حاضر انجام شده ولی هر کدام بر یکی از رسانه‌ها، مانند ماهواره، اینترنت، و ... انجام شده ولی در این پژوهش رسانه‌ها با وسعت پژوهش حاضر انجام نشده است. در ضمن اکثر این پژوهش‌ها به صورت کمی و کتابخانه‌ای بوده ولی پژوهش حاضر با روش کیفی و مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته انجام گرفته است. همچنین در این پژوهش راهکارها با استفاده از آیات و احادیث مورد تبیین قرار گرفته است. مثلاً روشن و خلیل زاده (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان "حقوق خانواده در برابر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای" به این نتیجه رسیدند که ماهواره‌ها با تاثیر سبک زندگی و الگوی بومی خانواده‌ها سبب سوء معاشرت، خشونت، سستی مبانی خانواده، سخت شدن تربیت فرزندان و انحرافات در اخلاق و فرهنگ جنسی نهاد خانواده شده‌اند. مرادی و کردلو (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی افق‌ها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی" نشان دادند که مهم‌ترین تنگناها شامل ساخت‌شکنی، افزایش انزوای اجتماعی، خطر شکل‌گیری هویت‌های نابهنجار، به خطر افتادن آموزش ارزش‌های مهم انسانی، ایجاد صمیمت‌های مجازی و ... است. مش ۳

3. Mesh

(۲۰۰۲) در پژوهش خود که به بررسی ارتباط اینترنتی و کیفیت ارتباط با خانواده و فامیل در نوجوانان پرداخت نتیجه گرفت؛ نوجوانانی که از فضای مجازی استفاده بیش از حد می‌کنند معمولاً با والدین خود دچار مشکل هستند و این مسأله بر کیفیت ارتباط آن‌ها اثر می‌گذارد. مش معتقد است صرف زمان در پشت میز رایانه می‌تواند جانشینی برای دیگر فعالیت‌ها و روابط برای نوجوان باشد. برماسین، بردیو، فیشر و گروب (۲۰۱۰)۴ به این نتیجه دست یافتند که استفاده از تلویزیون به طور کلی و همچنین استفاده از برنامه‌های ویدیویی موزیک، جنسی و بزرگسالان در پیش بینی رفتارهای جنسی و وضعیت رابطه جنسی نوجوانان، پیش‌بینی کننده‌های معنی‌داری هستند. بنابراین هدف اصلی این مقاله شناسایی چالش‌های تربیتی رسانه‌ها در ترویج و گسترش منکرات در کشورهای اسلامی با تاکید بر ایران است تا از دیدگاه مشارکت کنندگان این معضلات شناسایی شده و در ادامه جهت رفع آن پیشنهادهای ارائه شود.

۲- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش «نمودشناسی هرمنوتیکی»^۵ یا «نمودشناسی تفسیری»^۶ از رویکردهای پژوهش کیفی (گیون ۷، ۲۰۰۸). در نمودشناسی دستیابی به تجربه‌های زیسته مشارکت‌کنندگان، به طور عمده از طریق استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته حاصل می‌شود (واندارمش ۸، ۲۰۰۴). با نظر به هدف پژوهش حاضر، نمونه آماری شامل ۱۶ نفر می‌باشند. ۱۰ نفر هیات علمی دانشگاه و ۸ نفر معلم هستند که به گونه‌ای انتخاب شدند که حداقل بیش از یک سال از رسانه‌های غیر ایرانی استفاده کرده باشند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و ژرف و از نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس بهره گرفته شد. در فرآیند مصاحبه از سوالات باز و نیمه‌سازمان یافته استفاده شد؛ به گونه‌ای که مصاحبه شوندگان در پاسخ به سوالات آزادی عمل داشتند و تنها وظیفه محقق کنترل جهات پاسخ‌ها بود تا از مسیر اصلی پژوهش خارج نشوند. مصاحبه با دو پرسش کلی درباره تجربه استفاده از رسانه‌ها (فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) شروع شد. سوالات کلی شامل:

4. Bersamin , Bourdeau, Fisher and Grube
5. Hermeneutical phenomenology
6. Interpretive phenomenology
7. Given
8. Vander Mescht

۱- چالش‌های فرهنگی-اجتماعی رسانه‌های غیر ایرانی (فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) در ترویج و گسترش منکرات در جوامع اسلامی (ایران) چیست؟

۲- چه راهکارهایی برای رفع آسیب‌های مورد نظر از دیدگاه تربیت اسلامی می‌توان ارائه داد؟
زمان مصاحبه‌ها بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه بود. ملاحظات اخلاقی در جمع‌آوری اطلاعات مورد توجه قرار گرفت. پس از پایان هر مصاحبه، داده‌های مصاحبه‌ها به متن تبدیل شدند و متن حاصل، تحلیل موضوعی ۹ شد.

۳- یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر پس از تبدیل مصاحبه‌ها به متن و توصیف و تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته، چالش‌های فرهنگی-اجتماعی تاثیرگذار رسانه‌های غیر ایرانی (فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) در ترویج و گسترش منکرات در جوامع اسلامی استخراج و در قالب جدول در زیر ارائه شده است. عنوان آسیب‌هایی که در جدول آمده ترکیبی متقارن از تجربه زیسته شرکت‌کنندگان است (البته آسیب‌های دیگری نیز بیان شده بود که به علت فراوانی کم این آسیب‌ها حذف گردیدند). در جدول ۱-۱- علاوه بر عنوان آسیب‌ها، فراوانی و جمع کل هر مولفه به صورت مجزا بیان شده است.

۴- یافته‌ها

در پژوهش حاضر پس از تبدیل مصاحبه‌ها به متن و توصیف و تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته، چالش‌های فرهنگی-اجتماعی تاثیرگذار رسانه‌های غیر ایرانی (فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) در ترویج و گسترش منکرات در جوامع اسلامی استخراج و در قالب جدول در زیر ارائه شده است. عنوان آسیب‌هایی که در جدول آمده ترکیبی متقارن از تجربه زیسته شرکت‌کنندگان است (البته آسیب‌های دیگری نیز بیان شده بود که به علت فراوانی کم این آسیب‌ها حذف گردیدند). در جدول ۱-۱- علاوه بر عنوان آسیب‌ها، فراوانی و جمع کل هر مولفه به صورت مجزا بیان شده است

جدول (۱-۱): مولفه‌ها و فراوانی بدست آمده از تحلیل سوال اول از نظر مصاحبه‌شوندگان.

ردیف	چالش‌های فرهنگی-اجتماعی رسانه‌های غیر ایرانی در ترویج و گسترش منکرات در جوامع اسلامی	هیات دانشگاه	علمی	معلم	فراوانی کل
۱	سست شدن بنیان خانواده و تغییر ساختار دینی	۱۰		۷	۱۷
۲	تضعیف باورهای دینی و تاکید بر دنیاگرایی	۱۰		۷	۱۷
۳	رشد و گسترش اباحه‌گری اعتقادی و عملی (شکاف تابوهای اخلاقی و مذهبی)	۹		۶	۱۵
۴	ترویج برهنگی، مدگرایی و بدحجابی	۸		۶	۱۴
۵	ترویج مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی	۷		۵	۱۲
۶	بحران هویت و جایگزینی هویت‌زایی در م هویت‌سازی در بین کاربران	۷		۵	۱۲
۷	به خطر افتادن حریم خصوصی و حقوق افراد جامعه	۷		۵	۱۲
۸	هرزه‌نگاری جنسی	۶		۵	۱۱

۱- سست شدن بنیان خانواده و تغییر ساختار دینی آن

با توجه به فراوانی جدول شماره ۱-۱-۱- اغلب مصاحبه‌شوندگان، به این آسیب اذعان داشتند. در همین راستا تجربه زیسته یک نفر از شرکت‌کنندگان در زیر آمده است. " به نظر من مهم‌ترین پیامدها و آسیب‌های ماهواره و شبکه‌های ماهواره، اینترنت و تلگرام در اشاعه و تبلیغ منکرات، بی‌قیدی و خارج شدن از چهارچوب‌های دینی و اخلاقی است. اصلی‌ترین هدف و نوک پیکان آن جوانان و کانون خانواده‌ها در جوامع اسلامی است " (هیات علمی، کد مصاحبه ۳).

۲- تضعیف باورهای دینی و تاکید بر دنیاگرایی

یکی از چیزهایی که مخاطبان در فضای مجازی باید مراقب آن باشند این است که باید خط قرمزها و حد و حدود حفظ شود و مقدسات مورد احترام قرار گیرد. در همین رابطه به تجربه زیسته یکی از شرکت کنندگان اشاره شده است. " یکی از ضررهای شبکه‌های مجازی این است که افراد را به سمت مادیات و دنیاگرایی سوق می‌دهند. یعنی در تلاشند با ارائه چیزهای مختلف و ظاهر فریب اعتقادات و باورهای دینی و معنوی افراد را تضعیف کنند. مانند اشاعه افکار گروه‌های الحادی و تکفیری (مثل داعش و...) طرز فکر مسلمانان در جوامع مختلف را نسبت به عقاید دینی متزلزل کنند و ... " (هیات علمی، کد مصاحبه ۱).

۳- رشد و گسترش اباحه‌گری اعتقادی و عملی (شکستن تابوهای اخلاقی و مذهبی)

"اباحه‌گری، مباح کردن، حلال دانستن و جایز شمردن است. این حربه و جنگ سردی از سوی دشمنان است. جوانان بیدار و مطلع، هیچ‌گاه به دنبال چنین مطالبی نخواهند رفت و تن به زیبایی‌های ذلت برانگیز نخواهند سپرد" (شریعتی، ۱۳۸۱، ۲۸۶). در همین راستا به تجربه زیسته یک نفر از شرکت کنندگان اشاره می‌شود: "برنامه‌های ماهواره‌ای بخصوص پخش فیلم‌های ماهواره‌ای که در رابطه با خیانت زنان در خانواده و روابط نامشروعی که با دیگران داشتند و در نهایت منجر به رواج این ضد فرهنگ در بین افکار افراد جامعه شده و قبح آن کار را از بین می‌برند و به مرور تبدیل به فرهنگ در بین افراد جامعه می‌شود. جامعه‌ای که خیانت بین زوجین و افراد جامعه عادی شده، روابط نامشروع و خلاف دین و اخلاق را در پی خواهد داشت و در نهایت منجر به از بین رفتن حیا و عفت می‌شود" (معلم، کد مصاحبه ۴).

۴- ترویج برهنگی، مدگرایی و بدحجابی

یکی از آسیب‌های فضای مجازی ترویج بی حجابی است. حجاب به معنای پوشش صرف هم برای زنان است و هم برای مردان. با توجه به فراوانی جدول شمار ۱-۱ اغلب مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که ترویج برهنگی و مدگرایی از دیگر چالش‌های رسانه‌های غیر ایرانی و به ویژه فیلم‌های برخی از شبکه‌های ماهواره است. حال در این ارتباط تجربه زیسته یک نفر آورده شده است. "همچنان که قبلاً خلاصه وار گفتم یکی از آسیب‌های بزرگ ماهواره پخش فیلم‌هایی است که بازیگران آن لباسهایی پوشیده اند که با فرهنگ اسلامی ایرانی ما مطابقت ندارد. لباس و پوشش‌های باز که در دین ما اصلاً این چیزها مورد قبول نیست و ... " (معلم، کد مصاحبه ۷).

۵- ترویج مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی

دین اسلام، دین اعتدال است و به استفاده بهینه از زینت، زیبایی‌های طبیعت، اسباب و... توصیه کرده است؛ لذا قرآن می‌فرماید: ای فرزندان آدم! زینت خود را، به هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید؛ بخورید، بیاشامید و اسراف نکنید که خداوند اسراف‌کنندگان را دوست ندارد (سوره اعراف، آیه ۳۱). اکثر مصاحبه‌شوندگان نیز به این چالش اشاره دارند. " رسانه های جمعی و ماهواره با سریال هایی که داره مصرف گرایی را در سالهای اخیر ترویج میده. البته این فقط در کشورهای غربی و غیر ایرانی نیست و برخی از کشورهای همسایه مانند ... نیز تجمل‌گرایی رو تبلیغ می‌کنند. مصرف گرایی و تجمل‌گرایی در تقابل با اقتصاد مقاومتی و در تقابل با توصیه ها و سخنان رهبر معظم انقلاب است و می‌طلبه که با این سبک زندگی غربی مقابله بشه" (هیات علمی، کد مصاحبه ۶).

۶- بحران هویت و جایگزینی هویت‌زایی در مقابل هویت‌سازی در بین کاربران

در فضای مجازی به خصوص در چت روم‌ها و تالارهای گفتمان، کاربران عمدتاً خویش را با نام غیر واقعی معرفی می‌نمایند و در بعضی مواقع به معرفی خود به عنوان جنس مخالف، تحصیلات عالی بالا، محل سکونت مناسب، میزان درآمد زیاد، شغل مدیریتی و... می‌پردازند. در همین راستا بیش از نیمی از مصاحبه‌شوندگان چنین نظری را داشته‌اند. " یکی از ویژگی‌ها یا آسیب‌های ناشایست فضای مجازی اینه که فرد میتونه اسم، مشخصات، جنسیت و خیلی چیزهای دیگه اش رو کتمان کنه تا گمنام بمونه و بتونه به اهداف خودش برسه " (معلم، کد مصاحبه ۷).

۷- به خطر افتادن حریم خصوصی و حقوق افراد جامعه

یکی از مسائلی که در فضای مجازی مورد آسیب قرار می‌گیرد، تعرض به حریم خصوصی و حقوق مخاطبان است. بیش از نیمی از شرکت‌کنندگان نقض حریم خصوصی و حقوق افراد جامعه را از آسیب‌های رسانه‌ها دانسته‌اند. تجربه زیسته یک نفر از مشارکت‌کنندگان این گونه بوده: "... ماهواره با تبلیغات مختلف و نمایش فیلم‌هایی که با فرهنگ ما در تضاد است، می‌توانند در حریم خصوصی افراد به راحتی نفوذ کنند. مثل نشان دادن فیلم‌هایی که در آن بازیگر به راحتی به حقوق و آزادی‌های فردی و خصوصی خانواده‌ها نفوذ می‌کند و..." (هیات علمی، کد مصاحبه ۳).

۸- هرزه‌نگاری جنسی

هرزه‌نگاری جنسی یکی از آسیب‌هایی است که فناوری‌های نوین می‌تواند برای کاربران خود داشته باشد. در قرآن کریم در مورد افرادی که قصد اشاعه فحشا و منکرات را در میان مؤمنان دارند، آمده است: همان‌برای کسانی که تمایل به اشاعه فحشا در میان مؤمنان دارند، عذاب دردناکی در دنیا و آخرت خواهد بود" (سوره نور، آیه ۱۹). اکثر مشارکت‌کنندگان هرزه‌نگاری را به عنوان

یکی از منکرات و چالش‌ها ذکر کرده‌اند. برای نمونه به یک نمونه از تجربه زیسته در این مورد اشاره شده است. " . . . متأسفانه برخی سایتهای اینترنتی و فیلم‌های نامناسب ماهواره باعث هدایت کاربران به سمت تماشا و برانگیختگی جنسی شده و حتی به سمت ارتباط‌های جنسی متقابل می‌شود. . . ." (معلم، کد مصاحبه ۳).

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در روزگار نوین امروزی ما، گرایش به استفاده از ماهواره، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی چنان رایج شده است که بیشتر خانواده‌ها، با استفاده از رایانه، تبلت، گوشی و اینترنت پرسرعت بخش زیادی از وقت خود را در این فضا صرف می‌کنند و ارتباط رو در رو جای خود را به ارتباط مجازی داده است. برخی از این شبکه‌ها با ارائه امکانات سخت افزاری و نرم‌افزاری متعدد، در صدد تغییر تفکر و بینش مذهبی، فرهنگی و اجتماعی افراد می‌باشند. یکی از اهداف برخی از این شبکه‌ها تغییر نگرش، باور و عقاید خرد فرهنگ‌ها و هدایت آنها در جهت فرهنگ غیر ایرانی می‌باشد. از آنجایی که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در همه جای زندگی انسان‌ها حاضر است و بیشتر کاربران آن‌ها قشر نوجوان و جوان هستند؛ مهم است که فهمیده شود چگونه این فناوری‌ها می‌توانند رشد و تکامل انسان‌ها را بهبود ببخشد. به نظر می‌رسد برخورد سلبی با فناوری‌های نوین کارساز نخواهد شد و بررسی و ریشه‌یابی مشکلات و پیامدهای منفی ناشی از آن‌ها و در پیش گرفتن راه‌های اصلاحی و همکاری همه نهادهای ذیصلاح، قطعاً نتایج بهتری را به ارمغان خواهد آورد.

به منظور پیشگیری از گسترش تبعات ویرانگر آنها، این قسمت از مقاله به ارائه راهکارهایی می‌پردازد که حاصل نظرات شرکت کنندگان است و در ادامه راهکارهای این افراد با استفاده از آیه‌های قرآن کریم و احادیث ائمه (ع) مورد تبیین قرار می‌گیرد.

۱- تقویت و نهادینه کردن باورها و عقاید دینی- اخلاقی و انسانی در مخاطبان (کودکان، نوجوانان، جوانان و خانواده و دیگر اقشار جامعه). یکی از کارآمدترین راهها برای مقابله با موانع فضای مجازی تربیت افراد، براساس اخلاق اسلامی و دینی است. قرآن کریم یکی از اهداف اصلی بعثت پیامبر(ص)، را تزکیه نفوس و تربیت انسانها و پرورش اخلاق حسنه می‌داند، جایی که در سوره جمعه آیه ۲ می‌فرماید: او کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده، رسول از خود آنها برانگیخت که آیات خود را بر آن‌ها می‌خواند و آنها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب و حکمت می‌آموزد؛ هر چند پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند. این آیه و تأکیدهای پی در پی قرآن مجید، دلیل روشنی بر اهمیت پرورش اخلاق و تزکیه نفوس است.

۲- به کارگیری اصول تربیتی اسلام مانند خدامحوری، خوف و رجا، عاقبت اندیشی، تشویق، تذکر و نظایر اینها. یکی دیگر از راهکارهای تربیت در فضای مجازی، بهره‌گیری از اصول تربیتی اسلامی است. آیات قرآن و زندگی و سیره پیامبر و ائمه اطهار(ع)، پر از اصول

تربیتی است که می‌توان همین‌ها را نیز در ارتباط با کاستن از تاثیرات منفی فضای مجازی استفاده کرد. یکی از این اصول تشویق و تنبیه است. در قرآن کریم، تشویق و تنبیه در بسیاری از موارد در کنار هم قرار دارند، قرآن کریم درسوره انعام آیه ۴۸ درباره پیامبران می‌فرماید: و ما پیامبران [خود] را جز بشارتگر و هشداردهنده نمی‌فرستیم؛ پس کسانی که ایمان آورند و نیکوکاری کنند بیمی بر آنان نیست و اندوهگین نخواهند شد. تشویق در کنار تهدید، یکی از شیوه‌های تربیتی قرآن کریم است. یکی دیگر از اصول تربیتی اسلام تکرار است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۳۸۶). یکی دیگر از اصول تربیتی اسلام محبت و محبت ورزی است. بسیاری از آیات قرآن تبیین ارتباط انسان با خداوند یا بالعکس بر اساس دوستی و محبت، شکلی کاملاً متفاوت از روابط حاکم در دیگر گستره‌های ارتباطی به خود گرفته است.

۳- آموزش الگوی مصرف و پرهیز از تجملات به مخاطبان رعایت اعتدال و مصرف بهینه و جلوگیری از افراط و تفریط یکی از راهکارهایی است که می‌توان با آموزش درست آن در خانواده، مسجد، مدرسه و دیگر نهادهای فرهنگی دینی در برابر مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی ایستاد.

۴- تولید و گسترش محصولات دینی و فرهنگی متناسب با دین مبین اسلام در فضای مجازی. یکی از راهکارها، جایگزینی و تولید محصولات فرهنگی متناسب با دین اسلام در فضای مجازی است. استفاده از تبلیغات جهت مقابله به مثل کردن با برنامه‌های مخبر فضای مجازی، راه‌اندازی کانال‌های ارتباطی مناسب و تحت پوشش قرار دادن کل کشور به سیستم دیجیتال با شبکه‌های متنوع، ایجاد سایت‌هایی اینترنتی به روز و کارآمد با بکارگیری افراد مطلع درباره آموزه‌های دینی که بتواند به شبهات و سؤالات مخاطبان در این زمینه پاسخ گو باشد.

۵- ارائه الگوهای سالم روابط زوجی مانند الگوگیری از زندگی حضرت فاطمه و حضرت علی (ع) و برنامه‌های خانوادگی در قالب فیلم و سریال و ... یکی از راهکارهای موثر در مواجهه با تهدیدهای فضای مجازی استفاده از روش الگویی است. امام علی (ع) در نهج البلاغه در خطبه ۹۷، مؤمنان را به استفاده از روش الگویی به پیروی از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله سفارش می‌نماید و می‌فرماید: به خاندان پیامبران بنگرید و بدان سو که می‌روند بروید و پی آنان را بگیرید که هرگز شما را از راه رستگاری بیرون نخواهند کرد و به هلاکتان باز نخواهند آورد. اگر ایستادند، بایستید و اگر برخواستند، برخیزید. اگر بر آن‌ها پیشی گیرید که گمراه می‌شوید و از آنان پس نمانید که تباہ می‌گردید.

۶- فرهنگ‌سازی و ساختن زیر ساخت‌های فرهنگی کشور. امروزه خلا آموزش فرهنگ صحیح استفاده از این رسانه‌ها در بیشتر ارکان جامعه دیده می‌شود و این در حالی است که همه نهادهای عمومی مانند مدرسه، دانشگاه، مساجد و کانون‌های فرهنگی مختلف باید از تمام توان خود در جهت مقابله با این آسیب اقدام کنند و به وضع موجود راضی نباشند.

- ۷- آموزش تفکر انتقادی و سواد رسانه‌ای به کاربران. یکی از روشهایی که می‌تواند در برابر تهدیدهای فناوری های نوین ارتباطی کارساز باشد، آموزش نحوه به کارگیری تفکرانتقادی و سواد رسانه‌ای در مواجهه با تهدیدهای رسانه‌ها است.
- ۸- احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر در همه ارکان جامعه (خانواده، مدرسه، رسانه و همه نهادها). یکی از راهکارهای مقابله با تهدیدهای رسانه‌ها به ویژه غیر ایرانی احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر است. امام علی (ع) در ارتباط با امر به معروف و نهی از منکر می‌فرماید: "وَمَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلِّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنْفَتُهُ فِي بَحْرِ لُجِّيٍّ". تمام کارهای نیک و (حتی) جهاد در راه خدا، در برابر امر به معروف و نهی از منکر، چون دمیدنی است به دریای پر موج پهناور (نهج البلاغه، حکمت ۳۷۳). امر به معروف و نهی از منکر آنچنان جایگاه والایی در شرع مقدس اسلام دارند که در حدود ۳۰ آیه از آیات قرآن کریم با الفاظ و عبارات مختلف در خصوص آن‌ها نازل گردیده است. بنابراین لازم است این فریضه در تمام ارکان جامعه به خوبی بکار گرفته شود تا فشار تهدیدهای فضای مجازی کاسته شود و جامعه به سمت سعادت هدایت گردد.
- ۹- نظارت و اعطای بینش (بصیرت) در نسل جدید در مورد اهداف و سوء استفاده‌های احتمالی رسانه‌های غیر ایرانی. یکی از راهکارهای مهم، بصیرت و اعطای بینش است. بدیهی است که برخی از کارکردهای رسانه‌های غیر ایرانی، تعمداً و برنامه‌ریزی شده با هدف تخریب ارزشهای دینی، فرهنگی، اجتماعی و ... مخاطبان ایرانی صورت می‌گیرد. آیات مهمی در خصوص بصیرت بخشی در قرآن آمده است. یکی از این آیات آیه ۱۰۸ سوره یوسف است. خداوند در این آیه می‌فرماید: بگو این است راه من که من و هر کس پیروی ام کرد، با بینایی به سوی خدا دعوت می‌کنم و منزّه است خدا و من از مشرکان نیستم. همچنین قرآن کریم در مورد ارزش بصیرت می‌فرماید: "وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ" و نابینا و بینا یکسان نیستند (سوره فاطر، آیه ۱۹).
- ۱۰- آموزش خودکنترلی به مخاطبان. یکی دیگر از راهکارهای مبارزه با تهدیدهای رسانه‌های غیر ایرانی، خود کنترلی توسط مخاطبان است. امام خمینی (ره) در این باره می‌فرماید: "عالم محضر خداست در محضر خدا معصیت نکنید" که نشان از کنترل خود در برابر معصیت‌ها و آسیب‌ها است.

فهرست منابع

- ۱) قرآن کریم، ترجمه الهی قمشه ای.
- ۲) نهج البلاغه، سید رضی.
- ۳) خجیر، یوسف (۱۳۹۶). آسیب شناسی استفاده از شبکه های اجتماعی و نرم افزارهای تلفن همراه در خانواده ی ایرانی. فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، ۲۰(۷۷)، ۱۰۹-۱۳۷.
- ۴) روشن، محمد و خلیل زاده، محمد مهدی (۱۳۹۲). حقوق خانواده در برابر پخش برنامه های ماهواره ای، فصلنامه خانواده پژوهی، ۹(۳۶)، ۵۲۳-۵۰۷.
- ۵) شریعتی، علی (۱۳۸۱). مذهب علیه مذهب، مجموعه آثار ۲۲. تهران: انتشارات چاپخش، بنیاد فرهنگی شریعتی.
- ۶) قرائتی، محسن (۱۳۸۳). تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن.
- ۷) کاستلز امانوئل (۱۳۸۹). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ: ظهور جامعه شبکه ای. ترجمه احمد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.
- ۸) مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- ۹) مرادی، امیر و کردلو، محسن (۱۳۹۶). بررسی افق‌ها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی. دو فصلنامه تخصصی فلسفه و کودک. ۴(۳)، ۷۹-۹۴.
- 10) Bersamin, M.M.; Bourdeau, B.; Fisher, D.A.; and Grube, J.W. (2010).
- 11) Television use, sexual behavior, and relationship status at last oral sex and
- 12) vaginal intercourse. *Sexuality & Culture*, 14(2),157-168.
- 13) Duggan, M.(2015). *Mobile Messaging and Social Media 2015*. USA:
- 14) Pew Research Center.
- 15) Given, L. M.(2008). *The SAGE encyclopedia of qualitative research methods*. (Ed).
- 16) London: Sage.
- 17) Gripenberg, P.(2005). *ICTand the shaping of Society: Exploring human- ICT relationships in everyday life*. (ph,D. thesis). Helsinki: Edita prima Ltd.p 2.
- 18) Vander Mescht, H.(2004). *Phenomenology in Education: A Case Study in Educational Leadership*. Indo-Pacific Journal of Phenomenology, 4(1), 1-16.

Interpretive phenomenology of socio-cultural challenges of non-Iranian media in promoting and expanding denial in Islamic countries with emphasis on Iran

Auther	Mohsen kordlo , amir moradi
Corresponding Author email	Mohsen kordlo mohsenkordlo@yahoo.com
Auther	Education of Alborz province
Auther	Assistant Professor of Farhangian University of Kermanshah Province

Abstract

The purpose of this research is interpretation phenomenology of socio-cultural challenges of non-Iranian media in promoting and expanding disservice in Islamic countries (with emphasis on Iran) and providing solutions (using the Qur'an and narrative) to remove these challenges. An Interpretation phenomenology approach and content analysis method have been used to understand the live experiences of the people. Examples of the present study include 10 university faculty and 8 teachers member from at least one year of non-Iranian media have been using (cyberspace, internet, social networks, etc.). The collected data was noted using in-depth and semi-structured interview. The collected data was noted down and then analyzed using Van Manen methodology. Based on findings of the research, The most important socio-cultural challenges of non-Iranian media include weakening of family's foundation and its religious restructuring, Weakening of religious beliefs and emphasis on worldism, The growth and spread of incuriosity believable and practical, Identity crisis and identity generate replacement versus making identity among users, Sexual pornography and so on. In addition, practical solutions with using verses and narrative to Confronting with challenges are presented.

Key words: socio-cultural challenges, disservice, Media, Interpretive Phenomenology Practical solutions.